

**Om Forordning 9. Oktbr. 1276 og Worthældnævnet
i Sagen mod de for Kong Erik Glippings Mord
tiltalte Personer.**

Af

H. Matzen.

Forordning af 9. Oktbr. 1276; trykt i Geh. Ark. Aarsberetninger V, S. 15—16; jfr. Tidsskrift for Retsvidenskab 1891 S. 118; beretter først i sin Indledning, at de efterfølgende Love ere givne under Medvirkning af Dan­kongens Raader og Rigets øvrige Stormænd med hele Rigets Bifald: *conditæ per consiliarios illustris regis Danorum et ceteros meliores tocius regni consenciente toto regno*. Derefter følger i fire Artikler en Række processuelle og strafferetlige Regler vedrørende forskellige Arter af Herre Svig. Først bestemmes i Artikel 1, at den, som med Raad eller Daad har virket for sin Herres Død, skal værge sig med et Tolv Mænds Nævn, af hvilke tre skulle tiltages fra hvert Worthæld; *ita quod tres assumantur de quolibet Worthæl*. I Artiklerne 2—4 følge derefter Straffebestemmelser for mindre grove Troskabsbrud; og der siges i alle disse Tilfælde, at den, som anklages for deslige Troskabsbrud og benægter Anklagen, skal værge sig med tolv Mand, hvilke Kongen skal udnævne af hans

Worthæld; si super hoc accusatus fuerit et factum negaverit, purget se cum XII hominibus de suo Worthæl per regem nominandis; en Bestemmelse om Nævningernes Udnævnelses Maade, hvorom Art. 1 ikke indeholder Noget. Efter disse Forskrifter tilføjes saa en Bemærkning i Art. 4, lydende:

„Quod autem supradictum est, scilicet quod rex quasi actor nominaret purgatores supradictos, nullis placuit de regno exceptis paucis, qui tunc dicto concilio interfuerunt; sed affirmarunt, quod reus debeat eos nominare,“ hvilken Sætning jeg oversætter saaledes:

„Men hvad ovenfor er sagt, at Kongen som Anklager skulde beskikke ovennævnte Nævninger, behagede Ingen af Riget (s: Danehoffet) undtagen de faa, som havde været tilstede, den Gang det (i Indledningen) nævnte Raadmøde (af Kongens Raader og øvrige Rigens Stormænd) blev afholdt; men man stemte for, at Sagvolderen skulde vælge Nævningerne.“

Derpaa følger en Artikel 5, omhandlende et helt nyt Straffeemne, idet derefter den, som med væbnet Magt og Raads Raad drager ind og dræber en Mand i hans egen Gaard, skal forbyde sin Boslod til Kongen og hans Person være i Kongens Vold. Tilsidst berettes endnu, at samme Straf er bleven vedtaget; Idem inittum est; hvis Nogen begaar sligt Manddrab i Kirke eller paa Tinge. Det er nu angaaende Meningen med den foran førte latinske Bemærkning til § 4, at der hersker Strid, idet Dr. Holberg, til hvis Opfattelse Dr. A. Hude i det væsentligste synes at have sluttet sig, modsiger den af min Oversættelse fremgaaende Forstaaelse deraf, som jeg alt tidligere kortelig har antydnet i Danske Kongers Handfæstninger, Indledning S. VIII. Der har jeg forklaret

Sammenhængen med Tilføjelsen paa den Maade, at Lovforslaget med Indledningen og de fire Artikler, efter at være drøftet, vedtaget og redigeret i et snævrere Raadsmøde; concilium; fremsattes for det samlede Danehof; regnum. Dette stemte vel for Art. 1 uforandret; men til samtlige de følgende tre Artikler stilledes Ændringsforslag, gaaende ud paa, at Forskriften vedrørende Kongens Ret til at beskikke Nævningerne skulde udgaa og istedetfor indsættes, at Sigtede skulde udtage dem. Dette Ændringsforslag vedtoges med knusende Fler-tal, idet kun de faa, der havde overværet det forud-gaaende Raadsmøde, i hvilket Lovforslagets Fremsættelse var vedtaget, stemte for den oprindelige Affattelse, medens alle andre stemte for Ændringsforslaget. Dette Afstemningens Resultat blev saa strax paaskrevet det fremsatte Lovforslag efter dets daværende Slutnings Artikel ved den anførte Bemærkning. Saa fremsattes der endnu ved privat Initiativ paa Danehoffet det i Art. 5 indførte Forslag, der blev vedtaget og tilskrevet Regje-rings Forslaget, hvis Indlednings Ramme: istæ leges; var saa vid, at det kunde rumme alle mulige Til-føjelser.

I Kong Valdemars Lov S. 274 syntes nu Dr. Hol-berg ikke tilbøjelig til at dele denne Synsmaade; men i Dansk Rigslovgivning S. 170 er den meget ærede For-fatter naaet til det Resultat, som ogsaa Dr. A. Hude; Danehoffet S. 52, Note 3; erklærer for sandsynligt, at den anførte Bemærkning kun indeholder en senere Afskrivers Ræsonnement om Lovens Tilblivelse. I Konge og Dane-hof I, S. 25 er denne Hypotese derhos formuleret yderligere derhen, at det er en Ven af de Fredløse, der har til-føjet Bemærkningen, som stemte med deres Paastand

om, at de skulde have Lov til at væрге sig med Ed af selvtagne Mænd. Denne Glosse, som han satte i Randen eller mellem Linierne i sin Afskrift af Forordningen, er da, „som saa ofte sket andet Steds“, af en senere Afskriver taget med op i Texten. Begge mine meget ærede Kritikere fortolke derhos Bemærkningens Indhold som gaaende ud paa, at den af et faatalligt Danehof vedtagne Regel vakte Misfornøjelse rundt omkring i Riget; Dr. Holberg: Dansk Rigslovgivning S. 170—171; Dr. Hude: Danehoffet S. 52—53; paa hvilket sidste Sted Grunden til Faatalligheden angives at være den, at Marsk Stig og hans Tilhængere havde trukket sig tilbage efter at have vægret sig ved at aflægge Hyldingsed til Kong Erik Menved, hvorefter kun Kongens tilbageblevne Tilhængere have vedtaget Loven. Dr. A. Hude; Anf. V. S. 52, Note 2; erklærer sig særlig mod min Fortolkning af Concilium som et forudgaaende Raadmøde; thi Concilium er efter Forfatterens Mening Danehoffet, medens Regnum overalt i Forordningen synes at skulle betegne Riget i bogstavelig Betydning. Forsaavidt som det nu i Indledningen siges, at Forordningen er udstedt *conscience toto regno*, fremkommer der ganske vist en Uoverensstemmelse ved den efterfølgende Bemærkning om den almindelige Misfornøjelse med en af Forordningens Bestemmelser over hele Riget; men Forfatteren kommer dog l. c. ud over denne Vanskelighed ved den noget hasarderede Paastand, at Indledningens Udtryk vistnok maa opfattes som „en bevidst Fordrejelse af det virkelige Forhold“. I Konge og Danehof I, S. 23—24 synes derimod Dr. Holberg at være bleven noget i Tvivl om Rigtigheden af sin Fortolkning af Ordet *regnum* i den omstridte Bemærkning, idet han indrømmer, at det er

muligt at fortolke regnum ens paa begge de Steder i Forordningen, hvor Ordet forekommer, og da det nu i Begyndelsen i Udtrykket consenciente toto regno kun lader sig forstaa om Danehoffet, maatte altsaa Bemærkningen forstaas i Overensstemmelse med min Opfattelse, at kun faa af de paa Danehoffet Tilstedeværende bifaldt Reglen om, at Kongen skulde beskikke Nævnet, medens Flertallet protesterede mod den. Derimod fastholder Forfatteren i Konge og Danehof I, S. 22—23 fremdeles sin Opfattelse af Bemærkningen som en senere Tids Indskud.

Jeg maa derimod vedblivende fastholde min Opfattelse og skal søge at begrunde dens Rigtighed overfor de fremsatte Indvendinger ved at paavise, at Bemærkningen formelt passer meget vel ind i Forordningens Text, og at dernæst den omspurgte Bestemmelse i Loven realiter set er af et saadant Indhold, at den saa at sige nødvendigvis maatte forkastes af Danehoffet med et knusende Flertal.

I.

Jeg begynder med Begyndelsen.

Her staar, at Loven blev vedtagen med hele Danehoffets Samtykke; hvorledes kan det saa bagefter siges, at kun faa stemte for en enkelt Bestemmelse i den?

At Lovforslag, indbragte ved privat Initiativ paa Danehoffet, affattedes med en lignende Indledning som Forordning af 9. Oktbr. 1276, saa at sige paa forventet Stadfæstelse, fremgaar af Overskriften til Ribe Stadsret 1269; P. Hasse: Das Ripener Stadtrecht, Anhang II; som i Indledningen beretter, at denne Ret er meddelt Ribe Borgere paa Danehoffet og bekræftet med Kongens Segl,

medens Kongen selv først beretter dette i Efterskriften. Var det saa sket, at Kongen kun havde stadfæstet Stadsretten med visse Forbehold, saaledes som Hertugen af Sønderjylland gjorde ved den ham forelagte Flensborg Stadsret, vilde vi have haft et lignende Forhold mellem Indledningen og Efterskriften som her i Forordningen af 9. Oktbr. 1276, hvor Regjeringen indbragte Forslaget i Lovsform med tilhørende Indlednings Formel; men Danehoffet svigtede den deri udtalte Forventning ved at vedtage et Ændringsforslag til det af Regjeringen fremsatte Lovforslag. Denne Forklaring af den tilsyneladende Modsigelse mellem Indledningen og Art. 4 i Slutningen synes mig saa simpel og ligefrem, at jeg ikke et Øjeblik har tvivlet om dens Rigtighed. Om en bevidst Fordrejelse af de virkelige Forhold er der derfor aldeles ikke Tale ved Indledningens Udtryk.

Saa komme vi til Ordene: „per consiliarios regis et ceteros meliores regni“. En Selvfølge er det, at et Lovforslag, navnlig et saadant som det heromhandlede, forinden det forelagdes af Regeringen paa Danehoffet, maatte være drøftet, formuleret og vedtaget i en snævrere Kreds, der forsaavidt kunde siges at være Ophavsmand til Udkastet; jfr. Ordene: *leges conditæ per*; medens Danehoffet bagefter kun havde at vedtage, ændre eller forkaste dette. Til denne Kreds hørte først og fremmest *consilarii regis*, som dannede Kongens snævrere Raad, der ikke først omtales i Kristoffer II.s Haandfæstning Art. 14, men alt i Kristoffer I.s Tid; S. R. D. V, S. 589: *ingressi ad regem in presentia ejus et eorum, qui fuerunt de suo consilio, scilicet Cancellario, Comite Ernesto, Nicolao Prefecto, Dapifero Petro Findsen Synde*; jfr. VI, S. 302: *sicut (J. Grand) et aliquando dixit in*

consilio regis ipsi regi. Men det forberedende Raadsmøde omfattede ikke blot dem. For saa vidt muligt forud at sikre sig Tilslutning til Forslaget paa Danehoffet medtoges ogsaa nogle af de indflydelsesrigeste Medlemmer af det udenfor Raadet, ganske i Lighed med, hvad der under tilsvarende Forhold sker i al parlamentarisk Forhandling; jfr. S. R. D. VI, S. 289: (Rex) requisita super hoc potentum ac nobilium regni consultatione sollicita deliberavit, voluit et in parlamento suo publico pronunciavit etc.

Paa den Maade er altsaa ogsaa det Lovforslag, der blev Forordning af 9. Oktbr. 1276, blevet drøftet og formet per consiliarios regis et ceteros meliores regni. Her kunde Udtrykket ceteros ved første Øjekast synes at volde Vanskelighed, da det bogstavelig forudsætter, at samtlige meliores regni vare medtagne i det snævrere Raadsmøde, hvorefter Danehoffet altsaa kunde antages at bestaa af „miores regni una cum popularibus“ ligesom Folkeforsamlingerne til Kongevalg. Men paa Grund af et slikt Udtryk er der dog ikke Grund til at fravige den Hovedsætning, som det er Dr. Holbergs store Fortjeneste at have fastslaaet, at Danehofferne regelmæssig kun dannedes af „miores regni“. Endog bortset fra den mere ample og mindre nøjagtige Udtryksmaade, der kan have indsneget sig her, ligesom i det anførte Citat af S. R. D. VI, S. 289, kan den tilsyneladende Modsigelse naturlig forklares ved Forordningens ejendommelige Sprogbrug. Danehoffet, som andetsteds kaldes Concilium, kaldes i Indledningen for regnum; jfr. ogsaa Dr. L. Holberg: Konge og Danehof I, S. 249: ex consensu totius regni; i Lighed med, at Haandfæstningen 19. Marts 1282 Art. 2 kalder det for Riket.

Men saa maa Udtrykket *meliores regni* i denne Forbindelse ogsaa staa i en særegen Bemærkelse som betegnende en snævrere Kreds indenfor Danehoffet af dets mere fremragende og ledende Medlemmer. At saadanne fortrinsvis medtoges, fulgte af sig selv. Men paa den anden Side maa dog vel erindres, at Raaderne vare indskrænkede til at medtage Medlemmer af Regjeringspartiet, idet de ikke kunde indbyde Oppositionens Førere til deres intime Raadslagninger; derfor betegne *meliores regni* i denne Sammenhæng nærmest de mere fremragende Medlemmer af Regjeringspartiet paa Danehoffet; og forudsat, at Oppositionen paa dette var den stærkeste, kan det derfor — endog bortset fra, at parlamentariske Ledere somme Tider svigtes af deres Tilhængere, naar de have vovet sig for langt ud — ikke forundre os, om det af Raaderne og øvrige *meliores regni* vedtagne Forslag dog bagefter blev forkastet af Danehoffet; jfr. S. R. D. VI, S. 289, hvor det berettes, at det med Stormændene vel overvejede Forslag dog forkastedes ved „*quorundam pestilentium virorum contradictio*“, det vil sige: af et oppositionelt Flertal.

Jeg gaar altsaa ud fra, at der ved de heromhandlede Ord: „*per . . . regni*“ sigtes til et forudgaaende Raadmøde i Modsætning til Danehoffets efterfølgende Plenarmøde; og da dette sidste nu kaldes *regnum*, er det ikke rimeligt, at Forordningen ogsaa vilde kalde dette samme Møde *concilium*. At dette Ord i Haandfæstningen 29. Juli 1282 Artt. 1 og 16 og Danehofs Dom 28. Maj 1285 m. fl. betegner Danehoffet, medens en Forhandling mellem Kongen og hans Raad gjengives ved Ordene „*presentibus conciliariis nostris*“; Dr. Holberg: *Konge og Danehof I S. 22—23*; er uden Betydning for den heromhandlede

Forordnings Forstaaelse, der, som paavist, har sin egen afvigende Ordbrug. Ifølge den vilde netop det snævrere Raadmøde i Modsætning til Danehoffet som regnum passende og korrekt kunne betegnes som concilium, idet Kongens consilarii maa forudsættes at have udgjort dets vigtigste Bestanddel, medens de udenfra tiltagne Medlemmer rimeligvis kun have været forholdsvis faa, da de jo ellers kunde have overstemt Raaderne.

Saa tror jeg at have alle nødvendige Forudsætninger for den rette Forstaaelse af den omtvistede Sætning. Naar der i den staar nullis placuit de regno . . . sed affimarunt, kan Udtrykket regnum efter min Opfattelse kun sigte til Danehoffet, ligesom i Forordningens Indledning; thi Ordet affimarunt kan formentlig kun forstaas om en tilstedeværende Forsamlings Menings Tilkjendegivelse og ikke om, hvad der privat tales Mand og Mand imellem Riget over. Forstaar man Ordene paa denne sidste Maade, kommer man ogsaa til det mærkelige Resultat, at Danehoffet vedtog en Bestemmelse, som alle Mennesker udenfor Danehoffet vare imod. Og vil man saa have en Forklaring af dette mærkelige Fænomen og spørge, hvor da Oppositionen var henne, faar man det ikke mindre mærkelige Svar, at den havde været saa elskværdig at fortrække efter at have udtømt sine Kræfter ved at stemme imod Forslaget om Erik Menveds Valg til Kongens Efterfølger. Derefter bleve Regjeringens faa Tilhængere ene paa Pladsen og benyttede saa Lejligheden til i Ro og Mag at vedtage Lovforslaget. Efter min Opfattelse har derimod Oppositionen vist en ganske anderledes fornuftig og konsekvent Holdning ved at blive og vedtage et Ændringsforslag til det fremsatte Lovforslag. Naar nu dette skete,

og Regjeringen ikke vilde omredigere Lovforslaget efter den faldne Afstemning, hvad den formodentlig ikke vilde, og heller ikke lade Forslaget falde, fordi det dog indeholdt den vedtagne Art. 1 og de vedtagne Straffebestemmelser og Erstatnings Regler i Artt. 2—4, som der var Grund til at holde fast paa, hvad andet var der saa at gjøre end netop at konstatere, at Lovforslaget var vedtaget med en Ændring til Artt. 2—4; og paa hvilken anden og bedre Maade skulde dette kunne konstateres end ved strax at antegne det paa selve Lovforslaget? Det maatte endog være en ligefrem Nødvendighed at gjøre dette, hvis ikke Loven skulde sendes ud med et virkelig usandt Indhold.

Naar nu imidlertid Dr. Holberg: Konge og Danehof I S. 25 finder, at Bemærkningen ikke taler om aaben og ligefrem Modsigelse fra de Misfornøjedes Side og som Modsætning henviser til det i S. R. D. VI, S. 289 anførte Sted, hvor de Opponerende „aperte et plane contradixerunt“, da synes den meget ærede Forfatter ikke at have havt tilstrækkelig Øje for Forskjellen i Situationen paa begge Steder. Paa det sidstnævnte Sted vil Oppositionen slet ikke have Loven; den stemmer følgelig simpelthen for dens Forkastelse; *contradicit*. Men i foreliggende Fald vil den nok have Loven, idet den kun vil have indført en Ændring i Artt. 2—4. Forkastelsen af Bestemmelsen i Regjeringsforslaget og Vedtagelsen af Ændringsforslaget forekommer mig at være udtrykt saa tydelig som muligt deri, at det om det første hedder: *nullis placuit de regno*; men om det sidste siges: *affirmarunt*. I Konge og Danehof I, S. 262 anfører Dr. Holberg endnu som et sidste Argument mod, at der skulde være bleven nedlagt den heromhandlede Protest i 1276,

at den ikke har afsat mindste Spor i Haandfæstningen 29. Juli 1282 Art. 13, hvor der er Tale om Worthældnævn. Havde der virkelig før 1282 været Uenighed om Worthældnævnets Udmeldelse, vilde der i Haandfæstningen have været truffet en Afgjørelse af dette vigtige Stridsspørgsmaal mellem Kongen og hans Mænd; men den Omstændighed, at der ikke findes et Ord om Nævnets Udtagelses Maade i den viser, at der hidtil slet ikke har været nogen Uenighed derom. Jeg ser oprigtig talt ikke, hvad Haandfæstningen 29. Juli 1282 Art. 13 vedkommer dette Spørgsmaal. Den siger, at Ingen kan forbryde sin Jord, medmindre han bliver forvunden for crimen læsæ majestatis med Worthæld Ed. Derved forudsættes, at Worthæld Ed kan bruges i slige Sager; men den Forudsætning er sket Fyldest, naar den kan bruges i de i Forordningen 9. Oktbr. 1276 Art. 1 omhandlede Sager, hvilket alle ere enige om. Derimod kan umulig af den anførte Bestemmelse sluttes, at Worthæld Ed kan bruges i alle de i Forordning 9. Oktbr. 1276 Artt. 2—4 omhandlede Sager, tilmed da der for de under Artt. 2 og 4 faldende Overtrædelser end ikke er Tale om Straf af Boslods Forbrydelse, men kun om at yde en Bøde af 100 Mark Sølv eller om at udrede en Erstatning. At Haandfæstningen 29. Juli 1282 Art. 13 ikke taler om Nævnets Udtagelses Maade, forklares ogsaa bedst ved at gaa ud fra, at det kun fandt Anvendelse i de i Forordning 9. Oktbr. 1276 Art. 1 omhandlede Straffesager, i hvilke denne Forordning ogsaa tier derom, og hvor der derfor maa antages at have hersket Enighed. Haandfæstningen 29. Juli 1282 Art. 13 taler herefter endog snarere for, at Forkastelsen af Reglen om Kongens Ret til at udtage

Nævnet i de i Forordningen 9. Oktbr. 1276 Artt. 2—4 omhandlede Sager har øvet sin fulde Virkning.

Samtidig med at omtale, at Flertallet var mod Bestemmelsen, siger Bemærkningens Indhold dog tillige, at der var et Mindretal, som stemte for den. Dette er udtrykt i Ordene: „*exceptis paucis, qui tunc dicto concilio interfuerunt*“. Jeg tror i det foregaaende at have godtgjort, at et Raadsmøde maa være gaaet forud for Plenarmødet, og at dette netop i Følge Forordningens Sprogbrug kunde betegnes ved *concilium*. Ved Udtrykket *dicto* maa den ogsaa antages at have et forud omtalt *Concilium* for Øje, hvilket da ikke kan være andet end det, hvortil der hentydes ved Ordene *per conciliarios regis*, og *tunc* hentyder til den forudliggende Tid: den Gang, da Mødet blev afholdt. Unøjagtigheden i Udtryksmaaden kan ikke volde Betænkelighed, naar man husker paa, at det formodentlig er Formanden paa Danehoffet, der *ex improviso* har dikteret sin Sekretær Bemærkningen i Pennen og har affattet den med sit Kjendskab til de forudgaaende Begivenheder *in mente*. Saameget er imidlertid klart af Bemærkningens Affattelsesmaade, at Formanden paa Danehoffet i Aaret 1276 ikke hørte til Regjeringspartiet; thi Bemærkningen er affattet i høj Grad onskabsfuld. Den understreger det overvældende Flertal, hvormed det omhandlede Regjeringsforslag blev forkastet ved at fremhæve, at det ikke fik en eneste Stemme paa Danehoffet med Undtagelse af deres, som havde været med til at udarbejde og indbringe det. Men der er heller ingen Rimelighed for at søge Formanden indenfor denne lille Kreds, og alle andre paa Danehoffet vare jo imod det. At Formanden dog kunde vide, hvem der havde deltaget i Raadsmødet, selv om

han ikke hørte til Kredsen af Deltagerne, var meget muligt, om endog det ikke maatte være blevet offentlig fremdraget under Forhandlingerne paa Danehoffet; thi Meddelelser om saadanne Møder og Deltagelse i dem sive altid ud i parlamentariske Kredse.

Efter denne min Forstaaelse af Ordene: „qui tunc dicto concilio interfuerunt“ om Deltagerne i et forudgaaende Raadsmøde vil det ses, at den fra Brugen af Præteritum hentede Indvending, som Dr. L. Holberg fremsætter i Konge og Danehof I, S. 22, aldeles ikke rammer min Fortolkning, saaledes som den vilde have gjort det, hvis jeg med Dr. Holberg og Dr. Hude forstod Ordet Concilium om selve Danehoffet.

Medens jeg altsaa kan faa god Sammenhæng og Mening i Forordningens officielle Text ved at medoptage den omstridte Bemærkning deri, kunne min meget ærede Kritikere ikke gjøre dette. Hverken Bemærkningen om, at der var faa Medlemmer tilstede paa Danehoffet, da Forordningen vedtoges, eller at man Landet over var misfornøjet med den, saaledes som den var bleven vedtaget, har nogensomhelst retlig Interesse; thi Forordningen var lige gyldig til Trods for begge de anførte Kjendsgjerninger. Altsaa maa man efter denne Fortolkning sætte Bemærkningen udenfor Texten som en Afskrivers Note. Men herimod er at indvende, at man formentlig ikke har Lov til paa den Maade at fjærne en for en vis Opfattelse generende Sætning i en Lov, naar man efter en anden Opfattelse ugenert kan beholde den; og dernæst har den paagjældende Sætning aldeles ikke Karakteren af et uvedkommende Indskud. Den fremtræder som en Formands korte og klare Antegning paa et Lovforslag, som han maa forudsættes at have havt i Hænde,

af Udfaldet af en stedfunden Afstemning paa Danehoffet om en Bestemmelse i samme Lovforslag, hvilken Antegnelse lige og nøje slutter sig til den forudgaaende Text. Fra et modsat Synspunkt spørger man derhos uvilkaarlig: Hvilken rimelig Interesse skulde dog Afskriveren kunne tænkes at have havt i at gjøre dette Indskud i Lovforslaget? Dr. Holberg har ogsaa følt Braaden af dette Spørgsmaal og søgt at besvare det ved den foranførte Hypotese om, at Skriveren skulde have været en af de Fredløses Venner. Men jeg tilstaar, at jeg anser denne Gisning for ganske uholdbar. Hvis en saadan Ven havde villet gjøre en Anmærkning til Fordel for de Fredløse, maatte han have sat den ved Art. 1, som var den, der fandt Anvendelse paa Kongemordere, medens Artt. 2—4 slet ikke have Hensyn til denne i Spidsen stillede Forbrydelse. En Betingelse for at bortforklare den heromhandlede Sætning som et senere tilføjet Indskud maatte det dernæst ogsaa helst være, at den brød Sammenhængen i Forordningens Indhold mellem den foregaaende og efterfølgende Text. Men dette forholder sig slet ikke saaledes, da der i Virkeligheden ikke er nogen rigtig Sammenhæng imellem dem. Art. 5 staar uden indre Forbindelse med Artt. 1—4. Jeg mener, at denne Forening af uensartede Æmner nemt og naturligt kan og kun kan forklares ved, at det af Regjeringen forelagte Lovforslag kun indeholdt Artt. 1—4 i en sammenhængende Udarbejdelse; men efter at disse Artikler vare vedtagne med bemeldte Ændring og Bemærkning derom var gjort paa Forslaget, indbragtes ved privat Initiativ Forslag til Art. 5 første Stykke, der ligeledes vedtoges; thi Spørgsmaalet om Skærpelse af Straffen for slige Brud paa Gaardfreden, som Artiklen omhandler,

stod netop i hine Tider paa Dagsordenen. Saa gik det imidlertid, som saa tidt ved improviserede Forslag, at man ved Fremsættelsen havde glemt Noget, som man dog ved nærmere Overvejelse fandt, helst maatte tages med. Saaledes talte Forslaget kun om Gaardfred; men Kirkefred og Tingfred var der Grund til at beskytte paa samme Maade. En yderligere Tilføjelse til Lovforslaget blev derfor vedtaget og tilføjet som den sidste Sætning i Loven med Ordene: Item inittum est, etc. Dette Udtryk tør vel nærmest betragtes som et Vidnesbyrd om, at Forslaget er udgaaet fra selve Danehoffet.

II.

Efter i det Foregaaende at have godtgjort min Fortolknings redaktionelle Berettigelse gaar jeg nu over til at paavise den reelle Grund, som maatte medføre, at det af Regjeringen stillede Forslag maatte møde en saa kraftig Protest fra det samlede Danehof, at det, som før omtalt, ikke vandt en eneste Stemme for sig udenfor sine egne Ophavsmænds. En Regel som den, at Nævninger i en Sag udtoges af Anklageren, finde vi i skaanske og sjællandske Landslove, dog vel at mærke kun med Tilføjelse af indskrænkende Bestemmelser til Gunst for Sigtede. Saaledes maa Sagsøgeren ikke vælge sine Slægtninge, og under alle Omstændigheder har Sigtede en vis Forkastelsesret.

Sk. L. VII—11; Andr. Sunesøn VII—8; Valdemar Sejrs Forordning om Jernbyrds Afskaffelse; jfr. Forordningen for Skaane 26. Maj 1284 Art. 1; V. sj. L. III—13; E. sj. L. II—26. 42; 47; jfr. Forordningen for Sjælland 26. Maj 1284 Art. 1.

Paa tilsvarende Vis forholder det sig med Kjønnsnævn efter J. L. I—1; og i Henseende til Herredsnævn er

Jyske Lov III—64: jfr. Abels Udk. Art. 21; Kristoffers Art. 17; Forordningen for Nørrejylland 1284 Artt. 3 og 4; naaet til den fornuftige Ordning, at Ombudsmanden eller en anden uvildig Mand, der ikke selv er Part i Sagen, skal udtage dem, tre af hver Fjerdings i Herredet, hvorhos de ikke maa være beslægtede med nogen af Parterne, og Sagvolderen kan vrage sine aabenbare Uvenner. Kong Kristoffers Udkast til Processen i Majestæts Forbrydelser havde ogsaa en Regel om, at to velansete Mænd fra Tiltaltes Syssel skulde udtage Nævningerne, og Tiltalte skulde saa endda have en vis Forkastelses Ret. Nu vilde det dog have været højst mærkeligt, om man paa Danehoffet i 1276 havde vedtaget en Lov, der gav Kongen som Sagsøger Ret til at beskikke et Nævn i de i Artt. 2—4 omhandlede politiske Straffesager uden anden Indskrænkning end den, at han skulde udtage Mændene af den Tiltaltes Worthæld, altsaa henholdsvis blandt Mændene fra Jylland, Fyen, Sjælland eller Skaane. Jeg kan rent ud sagt ikke tænke mig, at nogen fornuftig Herremand kunde stemme for det Forslag, selv om han hørte til Regjerings Partiet, og det knusende Nederlag, Forslaget led, var derfor ogsaa saa at sige en Selvfølge.

III.

Jeg maa herefter antage, at det ikke var gjældende Ret i Vederlaget, at Kongen beskikkede Nævnet; allerede af den Grund, at jeg intet Steds har set nogen Hjemmel for en saadan Regel; og naar Forordningen 9. Oktbr. 1276 Art. 1, ligesom Haandfæstningen 29. Juli 1282 Art. 13 og 3. Maj 1376 Art. 25, tier om, hvem der skal udtage Nævningerne, kan den derfor heller ikke

underforstaas og Artiklen tænkes udfyldt ved, at Kongen gjorde det; thi hvis dette havde været den almindelige Regel, der underforstodes i Art. 1, hvorfor skulde det saa have været nødvendigt udtrykkelig at opstille den i Artt. 2—4? Vil man herimod sige, at her forelaa nye Forbrydelser, for hvilke der maatte have nye Regler, saa vil jeg dertil svare: Hvorfor skulde da disse Regler være blevne forkastede med Glands eller i alt Fald have vakt en udelt Misfornøjelse over hele Riget, hvis de havde været fuldstændig i Analogi med den underforstaaede Regel i Art. 1?

Paa den anden Side gaar jeg ogsaa ud fra, at Udtagelsen af Nævningerne efter Art. 1 ikke skete af Sagvolderen; thi saaledes udtagne Nævninger fandtes slet ikke i vor ældre Ret; og naar Danehoffet vedtog et dertil sigtende Ændringsforslag til Artt. 2—4, maa den virkelige Mening dermed følgelig ogsaa forudsættes at have været den, at Nævningerne skulde forvandles til Mededsmænd, med hvilke Tiltalte kunde sværge sig fri. Oppositionens Tankegang var forsaavidt i Overensstemmelse med hele den ældre Bevislære, som i Sager om mindre betydelige Overtrædelser anvendte Mededsmænd, medens der i Sager om større Forbrydelser anvendtes Nævn. Regjeringens bagvendte Tankegang maa derimod have været, at det formentlig nok kunde gaa an i Sager, hvor der kun handledes om Formuestraffe, at byde Vederlagsmændene en for dem ugunstigere Bevis Ordning, som den derimod ikke havde Dristighed nok til at foreslaa, hvor der handledes om Straffe paa Liv og Gods. Men i den Tankegang vilde Danehoffet dog ikke følge Regjeringen. Kunde herefter ingen af Parterne udtage Worthældnævnet efter Art. 1, staar som eneste Mulighed tilbage, at det udtoges

af Retten selv eller af Danehoffet. Dette bekræftes vel ved Danehofs Dommen 28. Maj 1285; jfr. Dr. Holberg: Konge og Danehof I, S. 191; men denne er dog, som Forfatteren ogsaa selv fremhæver S. 266, fældet i en civil Sag, fra hvilken der ikke med Sikkerhed kan sluttes til Reglen i Straffesager. Fra Aaret 1314 findes hos Arild Hvitfeldt I, S. 373 omtalt en Højforræderi Sag, i hvilken 6 Adelige og 6 Bønder sidde udi en Nævn, af Menigheden udi Nørrejyland ved Vilkaars Ed udtagne. Denne Beretning taler ogsaa snarere for, at Nævnet udtoges af Retten end af Sagsøgeren; men Udtrykkene ere dog saa lidet klare, og Situationen saa forskjellig fra en Sagførelse paa Danehoffet mod Vederlagsmænd alene, at man heller ikke fra denne Beretning kan drage sikre Slutninger til Besvarelse af det heromhandlede Spørgsmaal. I Henhold til den foranstaaende Udvikling mener jeg dog at turde paastaa, at Formodningen maa være for, at Danehoffet udmeldte Nævnet, saa at man kun kan fravige denne Antagelse, hvis et positivt Bevis for dens Urigtighed føres. Men et saadant kunde nu uheldigvis ogsaa synes at foreligge i Henseende til det Nævn, der paa Danehoffet i Nyborg 1287 svor i Sagen mod de for Kong Erik Glippings Mord tiltalte Personer; jfr. Dr. L. Holberg: Konge og Danehof I, S. 263, hvor det hedder, at Nævnet udtoges af Kongen. Som sin Kilde anfører den meget ærede Forfatter Kong Hakons Manifest fra Aaret 1307; Arild Hvitfeldt I, S. 332. Men den deri indeholdte Beretning om de Fredløses Klager over, at Kongen af Danmark tilnævnte nogle Mænd, som skulde sværge dem Sagen paa, eftersom det behagede ham, angaar dog, som Forfatteren selv fremhæver S. 282, Nævnet, der svor i Sagen paa Danehoffet i Helsingborg

1305. Dr. Holberg mener imidlertid; jfr. Anf. Værk S. 252; at man med Sikkerhed kan slutte fra, hvad der skete i 1305, til Fremgangsmaaden i 1287. Dette er dog formentlig ikke Tilfældet. Der er den Væsensforskjel mellem begge Begivenheder, at der i 1287 søgtes og erhvervedes Dom af selve Danehoffet over de tiltalte Personer som skyldige i Kongemord; jfr. nedenfor S. 739; Dr. L. Holberg: Anf. Værk S. 250: *Auctoritate concilii totius regni Daciæ declarati sunt occisores dicti regis*; Arild Hvitfeldt I, S. 374: der Dom gik paa Manddraberne; jfr. dog Dr. L. Holberg: Anf. Værk S. 265. Det Nævn, som da nedsattes, maatte derfor nødvendigvis være et saadant, hvis Kjendelse kunde afgive Grundlaget for en Domfældelse, og til dette Øjemed maatte det være i alle Maader lovligt, navnlig ogsaa lovlig udtaget; thi ellers kan man være forvissat om, at Danehoffet, paa hvilket de Tiltaltes Venner ogsaa vare repræsenterede, ikke enstemmig vilde have fældet dem i Henhold til Nævnets Kjendelse; jfr. Dr. L. Holberg: Konge og Danehof I, S. 249: *Ex consensu totius regni privati sunt pace; ex communi omnium decreto vel addicti sunt pro morte regis vel proscripti; judicati sunt in parlamento*; ligesom det samlede danske Episkopat med Ærkebispem i Spidsen; Dr. L. Holberg: Anf. Værk S. 250: *denunciati sunt per suum prædecessorem (archiepiscopum) et coeteros prælatos regni*; næppe heller uden Indsigelse vilde have exkommuniceret de Domfældte, dersom det havde nærret Tvivl om Dommens Lovlighed i Henseende til det formelle Bevis Grundlag. Men i Aaret 1305 søgtes og erhvervedes, som Dr. L. Holberg: Konge og Danehof I S. 279—80 selv med Føje har fremhævet, ingen ny Dom. Den Kjendelse, som afsagdes af det da nedsatte

Nævn, skulde altsaa heller ikke afgive Grundlaget for nogen Domfældelse, og Nævnet kunde følgelig for den Sags Skyld indrettes ganske, som det konvenerede den, der satte den paagjældende Foranstaltning i Scene, for at Øjemedet dermed kunde naaes. Men hvilket var nu dette Øjemed? Aabenbart et politisk. Det gjaldt om at skaffe den norske Konge fornødent og tilstrækkeligt Paaskud til at lade de Fredløse fare. Et saadant Paaskud vilde have, dersom der fremkom nye Kjendsgjæringer, i Henhold til hvilke Kong Hakon kunde erklære, at han nu havde faaet et andet Syn paa de Fredløses Færd, idet han derefter maatte anse dem for skyldige i den dem paasigtede Forbrydelse. Skulde de paagjældende Kjendsgjæringer nu virkelig have været overbevisende, maatte de selvfølgelig have bestaaet i en Gjenoptagelse af Forfølgningen fra 1287, og ud fra denne bona fide Opfattelse kunde man da muligvis ogsaa ville slutte til, at Fremgangsmaaden med Nævns Nedsættelse i 1287 har været den samme som i 1305. Men en saadan Slutning vilde være fejlagtig. Kong Erik kunde dog fornuftigvis ikke i Aaret 1305 begynde forfra paa den Proces, som alt var paadømt 18 Aar tilforn ved Rigets øverste Domstol; og han kunde heller ikke udsætte sig for, at de Mænd, hvilke han i samme Aarrække havde forfulgt som fredløse Forbrydere, nu muligvis bleve erklærede for uskyldige. Derfor kunde man netop ikke udsætte sig for Risikoen ved at gaa frem i Aaret 1305 ligesom i Aaret 1287. Man maatte fastholde det vundne Resultat ved Hjælp af en processuel Fremgangsmaade, der kunde se ud som en Bekræftelse af den ældre Dom. Derfor lod man nu i 1305 vel nedsætte et Nævn, som afsagde en Kjendelse, men man lod ikke

Danehoffet afsige nogen ny Dom; efterat Nævnet havde svoret, nøjedes de Tilstedeværende med at tie stille, hvilket Arild Hvitfeldts Beretning om Begivenheden; Dr. L. Holberg: Anf. Værk S. 278—279; udtrykker derhen, at Ingen af al den Forsamling sagde imod undtagen Peder Jacobsen, som tiltaltes, og nogle af de andre Tiltaltes Børn. I fuldstændig Overensstemmelse med denne Undladelse af ny Domsafsigelse er det da ogsaa, at man nu i 1305 ikke lod Danehoffet udtage Nævnet, saaledes som det maa formodes at have gjort det i 1287, men at Kongen selv udførte dette Hverv; thi kun ved selv at udtage Nævnet eller, som det hedder i Arild Hvitfeldts Beretning, at kalde dets Medlemmer „særdeles sammen af den ganske Forsamling“ kunde han saavidt muligt sikre sig, at Kjendelsen faldt saaledes, som han maatte ønske den. Derfor var der virkelig god Grund for Peder Jacobsen og andre, som rimeligvis i god Tro vare komne for at tale deres eller deres Fædres Sag, til at protestere mod hele den brugte Fremgangsmaade, ligesom den norske Konge, efterat den korte Forstaaelse med Danmark var afbrudt, og han paany havde antaget sig de Fredløses Sag, i Manifestet af 1307 gjengiver deres Klager over den dem i Helsingborg tilføjede Uret saaledes, at han dokumenterer dem med bestemte Kjendsgjerninger og ender med at fremhæve, at „Kongen af Danmark tilnævnte nogle Mænd til at sværge dem Sagen paa Haand, eftersom det behagede ham“. Hvis nu en tilsvarende Fremgangsmaade var bleven fulgt i Aaret 1287, maatte man da ogsaa med Sikkerhed kunne forvente, at de Fredløse og deres talrige og mægtige Venner vilde have fyldt Riger og Lande med tilsvarende

højrøstede Klager som dem, vi se fremførte i Manifestet af 1307 om Kongens Udtagelse af Nævnet i 1305. Men dette vides ikke at være sket. Professor Erslev udtaler vel ovfr. S. 463, at de Fredløse klagede over, at Afgjørelsen af deres Skyld eller Uskyld var sket ved et Nævn, som Kongen havde udvalgt; men jeg tilstaar min Uvidenhed om, hvor de have gjort dette. Gjennemgaaende fremføre de kun mere almindelige og ubestemte Klager over Nægtelse af Lands Lov og Ret, af Adgang til lovligt Forsvar, ell. lign. Kong Birgers Værnebrev; ovfr. S. 463; Dr. L. Holberg: Konge og Danehof I, S. 278; taler ogsaa kun om at skaffe dem lovlig Adgang til at fri sig for Anklagen; *excusatio legalis seu legitima*; saaledes som den er hjemlet „*in veris et approbatis libris regni Daciæ legalibus*“. Endvidere fremsætter Ærkebiskop Jens Grand; S. R. D. VI, S. 292; kun den almindelig holdte Anke, at de Fredløse ikke ere blevne forvundne „*secundum aliquas leges*“. I selve Manifestet af 1307 begynde endelig vel Klagerne over den Behandling, der er vederfaret de Fredløse fra først af, med højtravende Ord: Og er det baade mod Guds Lov og alle kristne Menneskers, som hvert forstandigt Menneske kan forfare, eftersom frem var faret udi første Begyndelse mod dem, da Sagen blev dem først given, o. s. v. Men om selve Retsforfølgningen hedder det dog derefter kun, at man ikke vilde høre deres Lov og Ret og Undenførsel, som de bød sig til. I det højeste ligger heri den positive Anke, at man nægtede dem Adgang til at værge sig ved Lov; jfr. Dr. L. Holberg: Konge og Danehof I, S. 266—267; hvoraf vel indirekte kan sluttes, at Nævninger svor i Sagen, men ikke tillige, at disse Nævninger vare udtagne af Kongen, hvilket dog, som den forudgaaende Fremstilling viser,

maatte være en Hovedanke mod Afgjørelsens Lovlighed. Nu er det vel saa, at der ikke i Aaret 1307 fandtes samme Anledning til at dvæle ved Retsforfølgningen i 1287, som ved den efterfølgende Nævninge Kjendelse i 1305; men den Kjendsgjerning staar ligefuldt fast, at der intetsteds lyder den samme Klage over Nævningernes Udtagelses Maade i 1287 som i 1305. Særlig interessant vilde det være, om man kunde fæste Lid til den norske Kong Eriks Fejdebrev, der af Arild Hvitfeldt I, S. 299 angives at være udstedt 1288, altsaa forholdsvis kort Tid efter Domfældelsen. Deri hedder det, at der efter Kongens Mening er sket de Fredløse stor Üret, fordi der blev svoret dem en Sag paa Haanden, og de ikke selv ved Kjønsed maatte undskylde sig. Her er altsaa Anken mod Retsforfølgningen positiv formuleret derhen, at Sagen blev afgjort ved Nævn istedetfor ved Kjønsed; men der ankes ikke særlig over Nævnets Udtagelses Maade, hvilket man dog næppe vilde have undladt at gjøre i 1288 som i 1307, hvis Kongen eller Nogen paa hans Vegne ogsaa første Gang havde beskikket Nævningerne. Nu bemærker imidlertid Professor Erslev; ovfr. S. 464 Note 1; at Brevet er kombineret af Hvitfeldt selv; hvad denne lader Kong (Erik) sige om de Fredløses Protest i 1288, stammer fra hans Kjendskab til Kong (Hakons) Manifest i 1307. Professor Erslev tilføjer dog selv, at dette sidste ikke helt hjemler Hvitfeldts Udtryk: Kjøns Ed; og der kunde være tilføjet, at det heller ikke ligefremt hjemler Udtrykket: svoret paa Haanden; thi dette staar kun i Beretningen om Nævningernes Kjendelse 1305. Vilde man saa mene, at Hvitfeldt dog kan have overført sin Bemærkning derfra, er det under alle Omstændigheder mærkeligt, at Overførelsen er saa ufuldstændig; thi fuldt

ud lyder Beretningen jo netop paa, at Sagen er svoret de Fredløse paa Haanden af nogle Mænd, som Kongen af Danmark tilnævnte; og de fremhævede kritiske Ord ere da netop ikke medtagne.

Men hvorledes og hvorfra nu end Hvitfeldt monne have skaffet sit Brev til Veje, er det dog vist, at der i de foreliggende Beretninger ikke paa et eneste Sted findes klaget over, at Worthældnævnet i 1287 er blevet beskikket af Kongen, hvorimod der med Styrke klages over, at Nævnet i 1305 er blevet beskikket af ham. Dertil kommer saa den betydningsfulde Kjendsgjerning, at der heller ikke berettes om nogen Strid paa selve Danehoffet angaaende Nævnets Udtagelses Maade; jfr. Dr. L. Holberg: Konge og Danehof; Tilføjelser og Rettelser. I Henhold til den ovenfor forsvarede Fortolkning af Forordningen 9. Oktbr. 1276 Art. 4 i Slutningen maa jeg gaa ud fra, at man paa Danehoffet vilde have fremsat endnu stærkere Indsigelser mod Kongens Valg af Nævninger i en Kongemords Sag end mod de om hans Valg af dem i den nævnte Forordning givne Bestemmelser; og dog forlyder der intet om Stridigheder paa dette Punkt; Dr. L. Holberg: Konge og Danehof I, S. 249—250. Jeg maa derfor antage, at man i 1287 uden al Tvivl og Tvist har fulgt den almindelige Regel ved at lade Nævnet udtages af Danehoffet. Herfor taler yderligere, at Kong Erik den umyndige ikke selv kunde gjøre det; Enkedronningen kunde det heller ikke. Den upaalidelige Hertug Valdemar, der først paa samme Danehof blev udnævnt til Rigsforstander, har man vist næppe heller villet betro til alene at vælge Nævningerne. Derfor var man saa at sige nødt til at overlade Valget til majores regni paa Danehoffet.

I Henseende til den af Hvitfeldt I, S. 299 berørte Paastand af de Fredløse paa at ville fri sig ved Kjønsmævn deler jeg dernæst ikke den af Dr. Holberg: Konge og Danehof I, S. 265 fremsatte Mening, at der derved sigtes til de i det Abel-Kristofferske Udkast Artt. 11 og 2 indeholdte Forskrifter. Den førstnævnte Artikel bestemmer, at hvis nogen Vederlagsmand sigtes for at have anklaget en Fælle for Kongen og benægter Sigtelsen, skal han væрге sig overfor Kongen med tolv Mand af Gaarden; Kjønsmævn; men overfor Anklageren med syvende Mands Kjønssed. I og for sig synes det nu noget underligt, at Mededsmændene baade skulde være Vederlagsmænd og Kjønsmævn; det første maatte vistnok være fyldestgjørende. Dertil kommer, at den danske Oversættelse af Abels Udkast Art. 11 kun taler om at væрге sig med tolv Mand af Gaarden, og ikke medtager Reglen om syvende Mands Kjønssed. Hertil kommer yderligere, at Kong Kristoffers Udkast Art. 2 i Slutningen slet ikke taler om Kjønssed i dette Tilfælde, men kun om Renselse for Beskyldningen ved „sex de withærlogh“. Endelig indeholder samme Artikels forudgaaende Del en Udfyldning af den tilsvarende Artikel i Abels Udkast ved at tillade, at Sigtede, hvis han ikke har tolv Kjønsmævn i Vederlaget, kan tiltage de manglende udenfor det, hvorved altsaa forudsættes, at den Sværgende selv kan udtage dem blandt sine Slægtninge; men dette er ganske i Strid med de almindelige Regler om Kjønsmævns Udtagelse i dansk Ret. Jeg antager derfor, at disse Forskrifter ikke, saaledes som Straffebestemmelserne; jfr. Danske Kongers Haandfæstninger S. 35—36; henhøre til den gjældende Ret i Vederlaget, som Udkastene have optaget, men at de snarere ere

Nyheder, som rimeligvis en eller anden retskærd Gejstlig har hentet fra Udlandet, saasom fra den longobardiske Lensret; jfr. Dr. L. Holberg: *Konge og Danehof I*, S. 269; men som da sikkert heller aldrig ere blevne gjældende i dansk Ret.

Under alle Omstændigheder maa jeg dernæst fastholde, at de Fredløses heromhandlede Paastand aldeles ikke indeholder nogensomhelst Forudsætning om de heromhandlede Bevisreglers Gyldighed; thi disse vare kun givne i Sager, rejste i Anledning af en Hærmands urettigede Anklage af en Fælle for Kongen, hvilken Forseelse straffedes med Bøder, men fandt ingenlunde Anvendelse i Sager angaaende Sigtelser for Kongemord, hvilken Art Sager alene vedkommer os her; thi derfor og kun derfor vare de Fredløse blevne dømte; jfr. Dr. L. Holberg: *Konge og Danehof I*, S. 249: *pro morte regis; veri interfectores regis etc.*; og i Beretningen fra Aaret 1305 gjengives ogsaa Anklagen, for hvilken samtlige Anklagede siges at være blevne forvundne, som lydende paa Raad, Befaling og Gjærning til at ihjelslaa Kongen, og for Arvid Bentsen derhos særlig paa, at han med egen Haand overværede det slemme Mord; jfr. Dr. L. Holberg: *Anf. Værk S. 279*.

Den virkelige Hjemmel, paa hvilken de Fredløses Paastand maa antages at være bleven støttet, kan da formentlig kun være J. L. II—9, jfr. Forordning for Nørrejylland 1284 henholdsvis Artt. 3 og 4, hvorefter Kjønsmævn skulde sværge i Sager om Manddrab, der ej vare forfulgte i Tide. Drabet var begaaet i Jylland, og efter J. L. II—11 maa Gjærningsstedets Procesregler forudsættes at finde Anvendelse. Jeg finder denne Opfattelse bestyrket ved det ovenfor S. 732 anførte Udtryk

i Kong Birgers Beskyttelses Brev; Dr. L. Holberg: Konge og Danehof I, S. 278; om de Fredløses lovlige Adgang til at fri sig for Anklagen, „ut in veris et approbatis libris regni Daciæ legalibus continetur“; thi medens man ganske vist ogsaa udenfor Jylland kunde tale om leges patriæ approbatæ; Rep. Dipl. I, S. 412; fandtes der dog i Aaret 1287 ikke andre veri et approbati libri legales i Danmark end Jyske Lov, og denne Hentydning til Jyske Lovs Kjønsmævn i Kong Birgers Brev tjener da aabenbart igjen til nærmere Forklaring af de ovfr. S. 733 anførte Ytringer i den norske Kong Eriks Fejdebrev og i Manifestet af 1307, af hvis Udtryk man dog formentlig ingenlunde med Dr. L. Holberg: Konge og Danehof I, S. 258—59, kan udlede, at de Fredløse selv vilde udtage Kjønsmævnet; jfr. ovenfor S. 732 og 733.

Paastanden paa Kjønsmævns Anvendelse vilde da sige det samme som, at de Fredløse vilde dømmes efter Landslovene, ikke efter Vederlagsrettens Regel, hvis Gylighed de altsaa maa forudsættes at have benægtet. Dette kan ogsaa bringes i Overensstemmelse med Ærkebiskop Jens Grands ovenanførte Udtalelse, at de ikke vare blevne forvundne „secundum aliquas leges“. Nu er det vel saa, at Vederlagsretten i Tidens Løb gik af Brug. Den sidste Omtale af den i Lovgivningen foreligger i Tords Art. 69; og Hdf. 24. Maj 1360 Art. 14 henviser Sager, der tidligere havde hørt under Vederlagsretten, til Paadømmelse secundum exigentiam legis terræ. At Hdf. 3. Maj 1376 Art. 25 endnu taler om Worthæld Nævn, forklares alene ved, at dens Kilde er Hdf. 29. Juli 1282 Art. 13; men paa tilsvarende Vis stillede Forholdet sig ikke i 1287, efterat man endnu faa Aar forinden var

naaet til at faa vedtaget en ny Vederlagslov i Forordningen 9. Oktbr. 1276 Art. 1. Denne er nemlig efter Jernbyrds Afskaffelse den eneste Vederlagslov, om hvis Gyldighed eller Ugyldighed der i foreliggende Fald kan være Spørgsmaal; jfr. Indledning til Danske Kongers Haandfæstninger S. VIII og ovfr. S. 707. Fra et moderne parlamentarisk Synspunkt maatte man nu ganske vist sige, at et Lovforslag, der er bleven vedtaget med en Ændring, som Regjeringen ikke har tiltraadt, ikke er bleven til Lov. Men ifølge den fortsatte Behandling og endelige Affattelse af Forordningen 9. Oktbr. 1276 kan denne Opfattelse ikke gjøres gjældende i Henseende til den. Danehoffet har været enigt i Forordningens oprindelige Indhold med Undtagelse af den forkastede Bestemmelse og har desuden erklæret sin Vilje til, at Loven skulde gjælde som saadan ved at vedtage Tilføjelser til det oprindelige Forslag; Regjeringen maa ligeledes ved ikke have taget Lovforslaget tilbage, men være gaaet med til dets fortsatte Behandling selv efter Afstemningen om Ændringsforslaget antages at have akcepteret dets tilbageblevne som dets ny tilføjede Indhold. Derfor var Forordningen 9. Oktbr. 1276 Art. 1 utvivlsomt gjældende Ret endnu i Aaret 1287; jfr. Hdf. 29. Juli 1282 Art. 13; 3. Maj 1376 Art. 25; og derfor er det forklarligt, at de Fredløses hasarderede Paastand paa at ville værge sig ved Kjønsnævn kun fandt Ørenlyd hos fremmede, i dansk Ret ukyndige Personer, saasom den svenske og norske Konge, medens Danehoffet slet ikke tog Hensyn til den. Formaliter ere de Fredløse derfor blevene legitime convicti, forsaavidt som de ere blevene fældede ved Worthældnævn.

IV.

Men var Nævnet virkelig et Worthældnævn?

Dette er det sidste Spørgsmaal, som skal søges besvaret her.

Worthældnævnet skulde ifølge Forordningen 9. Oktbr. 1276 § 1 bestaa af 12 Mand, 3 af hvert Worthæld eller hver Fjerding i Riget. Saaledes maa det antages at være bleven udnævnt under Danehofs Sagen, der paa-dømtes den 28. Maj 1285; Suhm X, S. 1024; Dr. L. Holberg: Konge og Danehof I, S. 191. Men i Kongemords Sagen 1287 beretter Arild Hvitfeldt I, S. 298, at Markgrev Otto, Dronningens Broder, Hertug Vitzlav, Greverne af Holsten, som vare forskrevne, og 27 gode Mænd af Adel tilnævntes til at ransage og sværge om, hvem der havde været Kongens Faders Banemand.

Det er nu vistnok givet, at de nævnte fyrstelige Personer have været tilstede paa Danehoffet; se S. R. D. III, S. 314; Dr. L. Holberg: Konge og Danehof I, S. 247—48; Arild Hvitfeldts Ord om de holstenske Grever: „som vare forskrevne“; og have deltaget i Dombrevets Udstedelse. Da Ærkebiskop Jens Grand under sin Proces med Kongen benægter, at de Fredløse ere forvundne for Kongens Drab, svarer nemlig Kongens Sagfører: *Contra hæc sunt literæ Dominorum Ioannis, quondam Archiepiscopi Lundensis, predecessoris illius, et suorum suffraganeorum, Ducum, Comitum, Principum, Baronum coeterorumque Nobilium regni Daciæ. De fremmede Fyrsters Nærværelse paa Danehoffet og deres Navnes Medtagelse i Dombrevet kunde i og for sig heller ikke anfægte Dommens Gyldighed, men har kanske bidraget til, at Kejser Rudolf erklærede de Domfældte i Rigets Akt; S. R. D. I, S. 125. Derimod ses det ikke, hvorledes man*

paa lovlig Vis kunde tilnævne disse fyrstelige Personer til at være Medlemmer af Worthældnævnet, da disse skulde være udtagne af hver af Rigets Fjerdinger; jfr. Dr. L. Holberg: Konge og Danehof I, S. 264. Men Hvitfeldt er da ogsaa den eneste Kilde, der beretter om, at de nævnte Fyrster have svoret med i Nævnet; og det tør derfor vel anses for rimeligt, at han ud fra sin Viden om deres Tilstedeværelse paa Danehoffet selv har konstrueret Beretningen om deres Udmeldelse til Medlemmer af Nævnet.

Saa komme vi imidlertid videre til de 27 Riddere; *nobiles viri*; der i Kilderne; S. R. D. V, S. 532; jfr. Dr. Holberg: Konge og Danehof I, S. 249; siges at have svoret de Sigtede Drabet over. Worthældnævnet skulde ifølge Forordningen 9. Oktbr. 1276 Art. 1 kun bestaa af 12 Mand; men det kan dog vel forstaas, om man i en saa celebr Sag, fordi, som Hvitfeldt fremhæver, Manddraberne vare mange og af stor Adel, Slægt og Venner, maatte have valgt et *Multiplum* af Tolv. Hvorledes skulde man derimod være naaet til at udmelde et Antal af 27 Nævninger? jfr. Dr. L. Holberg: Konge og Danehof I, S. 263. Den meget ærede Forfatter fremhæver selv samme Steds, at Aarbogen egentlig kun beretter, at 27 Mand aflagde Eden, ikke at kun 27 Mand udmeldtes; men han mener dog, at alle de udmeldte Mænd ogsaa have svoret; „thi havde der været Uenighed mellem Nævningerne, vilde vi sikkert have faaet dette at høre fra den norske Konge eller fra Jens Grand“. Denne Forfatterens Mening deler jeg ikke, idet jeg tror paa anden Maade at kunne forklare Fremkomsten af Tallet 27. Den ovenfor S. 728 anførte Danehofsdom af 28. Maj 1285 viser nemlig, at der i Dommen kun anføres det Flertal af 10 Worthæld Næv-

ninger, som har svoret bekræftende for det i Dommen statuerede Resultat; de to dissentierede Medlemmer forbigaa med fuldstændig Tavshed i Henseende til Udnævnelse og Edsaflæggelse; jfr. Ordene *ex depositione et juramento decem virorum discretorum illorum, qui a melioribus regni ad hoc annominati fuerant, et qui super hoc coram toto concilio congregato predicto juraverunt, etc.* Ligeledes medbesegles Dombrevet kun af de ti Nævninger, „qui super hoc juraverunt“— . Tænke vi os nu, som rimeligt er, Dombrevet af 1287 affattet i Overensstemmelse med Dombrevet af 1285, saa vil under Forudsætning af, at tre Gange tolv Nævninger ere blevne udmeldte og af disse 27 have svoret de Sigtede skyldige, Dombrevet alene omtale disse 27, medens det vil forbigaa de øvrige 9 med fuldstændig Tavshed; og Aarbøgerne, hvis nærmere eller fjernere Kilde Dombrevet maa forudsættes at have været, ville da ogsaa kun berette om, at 27 Riddere have svoret de Sigtede Gjerningen over; — saaledes som de nu i Virkeligheden gjøre det. Jeg tænker mig derfor, at Sagen er gaaet saaledes til, at man paa Danehoffet er bleven enig om af Hensyn til de Sigtedes Antal og Fornemhed og Forbrydelsens kvalificerede Beskaffenhed at udmelde et tredobbelt Nævn paa 36 Medlemmer; jfr. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1876 S. 86; af hvilke de 27 have svoret samtlige de Sigtede skyldige; og i Henhold til denne Nævningekjendelse har saa det samlede Danehof enstemmig domfældt dem, idet Ingen har dristet sig til at dømme mod Nævningernes Flertals Kjendelse. At ved Nævningekjendelser Flertallets Stemme gjorde Udslaget, var nemlig fra 1284 undtagelsesfri Regel i Landslovene; jfr. Tords Art. 63: *Item semper firman-*

dum est juramentum plurimorum veridicorum, meffnigorum et denominatorum, donec reprobetur, og dermed stemmer ogsaa Udkastet til Processen i Højforræderi Sager i G. A. A. B. V, S. 15. Dr. L. Holbergs foranførte Indvending, hentet fra Følgen af, at ikke alle de udmeldte Nævninger havde svoret de Sigtede skyldige, besvarer jeg dernæst ved en Henvisning til den særlige Fremgangsmaade, der maa antages at være fulgt ved Worthældnævns Edsaflæggelse. Der svor ingenlunde alle de udmeldte Nævninger enten for eller imod Tiltalte; men det var Flertallet, der svor, medens Mindretallet forsvandt. Til mulig Forklaring af denne Regel kan bemærkes, at Pligten for alle Nævninger til at sværge fra først af skyldtes Reglen om, at de alle skulde være enige om at sværge Sigtede fri, for at han kunde blive frikjendt. Svor blot en af dem ham skyldig, var han fældet. Men saa rejste sig naturlig det Spørgsmaal: Hvorledes skal der da forholdes, naar nogen af Nævningerne vægrer sig ved at sværge, være sig for eller imod Sigtede? Er han saa fældet? Dette kunde meget vel blive den logiske Konsekvens af den opstillede Hovedsætning; og den drog man oprindeligt ogsaa i Skaane; men i Tidens Løb fandt man den dog for haard. Kirkelovene og Jyske Lov bestemte derfor, at alle Nævninger skulde sværge; thi de maatte ikke tie nogen Mand af sin Hals eller af sine fyrgetyve Mark; J. E. Larsen: Saml. Skr. I—1 S. 80—83; 89. Efterat man imidlertid overalt var naaet til den Regel, at Flertallets Ed var afgjørende, kunde den anførte Grund strengt taget ikke længere paaberaabes for at kræve alle Nævningers Edsaflæggelse; thi hvis kun et Flertal var enigt om Sigtedes Skyld eller Uskyld og bekræftede sin Mening ved Ed,

var Spørgsmaalet afgjort i den ene eller den anden Retning, og alle øvrige Eder vare forsaavidt overflødige. Naar desuagtet Forordningen 1284 for Nørrejylland Art. 5 og Tords Art. 66 vedblivende fastholde den tidligere Regel om alle Nævningers Pligt til et sværge, kan den fra J. L. III, 64 hentede Begrundelse, som Tords Art. 66 dog trolig gjentager ved at paalægge det gjenstridige Nævn at yde Sagsøgeren 3 Marks Bøde, „quum sibi jus suum silencio abstulit illa vice“, under den ovenanførte Forudsætning ikke længere gjælde. Men Reglen kunde lige godt have sin Betydning af Hensyn til Overinstansen, Biskop og Bygdemænd, for hvem Kjendelsen af den fældede Part kunde indankes til Underkjendelse; jfr. Tords Art. 63: *Ille autem, cum quo pauciores juraverunt, tenetur literas inquisitorias recipere et non alter*; Dr. L. Holberg: Dansk Rigslovgivning S. 187. Men dette Hensyn gjorde sig ikke gjældende ved Danehoffet, som selv var Rigets øverste Domstol, hvorfor en af et der nedsat Worthældnævn afsagt Kjendelse ikke kunde appelleres. Her var derfor et dissentierende Mindretals Edsaflæggelse uden virkelig processuel Betydning; men det vilde kun have styrket den tabende Parts og hans Venners, som in casu de Fredløses, den norske Konges, Ærkebiskop Jens Grands m. fls. udenretlige Angreb paa Kjendelsen og Dommen, dersom de havde kunnet paaberaabe sig den Kjendsgjerning, at flere eller færre Nævninger besvor de Domfældtes Uskyld. Den Fornøjelse var der imidlertid ingen Grund til at unde dem, og det opnaaedes ved, at Mindretallet slet ikke svor.

Hverken den norske Konge eller Jens Grand kunde derfor under den her antagne Forudsætning paaberaabe sig, at der havde hersket Strid mellem Nævningerne i

den Forstand, at dog nogle havde svoret de Sigtede fri, om end Flertallet havde svoret dem skyldige. Nej, Forholdet var i Virkeligheden kun det, at 27 Mænd havde svoret de Sigtede skyldige, medens 9 ikke havde svoret, og altsaa ikke en eneste havde besvoret deres Uskyldighed. Men en saadan Udgang er der visse- lig ingen synderlig Chance for at faa udnyttet i de for- vundne Sagvolderes Favør. Medens derfor Danehoffet enstemmig dømte de Anklagede, henholdende sig til Worthældnævnets Flertal, som svor, var der ingen Grund for de Domfældte og deres Venner til at paaberaabe sig Nævnets Mindretal, der ikke svor.

At der i Aaret 1305 var Enighed mellem Nævnin- gerne i Henseende til de Fredløses Skyld, beviser Intet mod Muligheden af en Dissens imellem dem, som ud- meldtes i Aaret 1287; thi de førstnævnte, hvis Antal ikke kjendes, vare alle udmeldte af Kongen, medens de sidstnævnte maa forudsættes at være blevne ud- meldte af Danehoffet. Og under denne sidste Forud- sætning vilde det snarere have været en Mærkelighed, om alle sex og tredive Mænd vare blevne fuldt enige om Ophavsmændene til en saa mystisk Begivenhed som Kong Erik Glippings Mord. Jeg sammenfatter alt- saa Udslaget af min Undersøgelse i følgende Sætninger: Worthældnævnet efter Forordningen 9. Oktbr. 1276 § 1; jfr. Hdf. 27. Juli 1282 Art. 13; 3. Maj 1376 Art. 25; maa forudsættes at være bleven udnævnt af Danehoffet; dette er ogsaa sket i den Aar 1287 paadømte Sag mod de for Kong Erik Glippings Mord tiltalte Personer; under denne Sag nedsattes der af Danehoffet et tre- dobbelt Nævn paa 36 Medlemmer, af hvilke de 27 svor samtlige Tiltalte skyldige, medens de øvrige 9 ikke svor,

hvorpaa de saaledes ved Worthældnævnets Flertals Kjendelse forvundne Personer af det samlede Danehof med Enstemmighed dømtes til Fredløshed. Dombrevet udstedtes af gejstlige og verdslige danske Stormænd tilligemed flere fremmede paa Danehoffet tilstedeværende Fyrster og Herrer. Af dette Dombrev, der kun nævnte de 27 Riddere, som svor, have Aarbøgerne øst deres sandru Beretning om Worthældnævnets Kjendelse, medens Arild Hvitfeldts Meddelelse om, at ogsaa de fremmede paa Danehoffet tilstedeværende Fyrster vare tilnævnte til at være Medlemmer af Nævnet, maa anses for uhjemlet.
